

სოფლის მეურნეობის როლი საქართველოს ცხოვრების დონის
ხარისხის ამაღლებაში
The role of agriculture in improving the living standards in Georgia

შორენა მეტრეველი - ასოცირებული პროფესორი
ბიზნეს ტექნოლოგიების უნივერსიტეტი

Shorena Metreveli - Associate Professor
Business and Technology University

რეზიუმე: საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისთანავე საკუთარი ეკონომიკის ჩამოყალიბებისათვის პასუხისმგებლობა ცენტრალურმა და რეგიონულმა ხელისუფლებამ აიღეს. დღეს არსებით მნიშვნელოვანია რეგიონების როლის გაზრდა ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში. ქვეყნის ეკონომიკაში მრავალსაფეხურიან სისტემაში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი უკავია რეგიონებს, ხოლო მათ შორის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მოსახლეობის სოფლის მეურნეობის პროდუქტებით უზრუნველყოფა.

დღევანდელ საქართველოში მნიშვნელოვნად წინ დგას სოფლის მეურნეობს განვითარება, რის საფუძველზეც მოხდება ეკონომიკის გაძლიერება და, შესაბამისად, ცხოვრების დონის გამოთანაბრება. ამისათვის საჭიროა მოხდეს მოცემული რეგიონალური ტერიტორიების სოციალურ-ეკონომიკური, მეცნიერული, რესურსული და ქონებრივი პოტენციალის შეფასება. ეს კი შეუძლებელია ქვეყნის ტერიტორიული ერთეულების მატერიალური წარმოების დარგების, ინფრასტრუქტურის, მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და პირობების საფუძვლიანი შესწავლისა გარეშე, რისთვისაც გამოყენებული უნდა იქნეს ანალიზის სხვადასხვა მიდგომები. სოფლის მეურნეობების განვითარებაში სოლიდური ადგილს ფერმერული მეურნეობების განვითარება იკავებს. ერთიანობაში აქცენტი უნდა გაკეთდეს რეგიონების დონეზე ეკონომიკის და ფინანსური პოტენციალის მართვისა და გაძლიერების თვისებრივად ახალ გზებსა და მეთოდებზე. სამწუხაროდ საქართველოს რეალობაში სახეზეა გარკვეული კოლიზია რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სურვილებსა და მათი ფინანსური პოტენციალით უზრუნველყოფის საკითხებს შორის. ფინანსური

საგადასახადო პოლიტიკა ქვეყანაში მოწყობილია „ზემოდან ქვემოთ“ პრინციპით. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების თანამედროვე ეტაპზე აღებულია კურსი მმართველობის ფუნქციები გადანაწილდეს რეგიონალურ წარმონაქმნებზე.

ფერმერული მეურნეობები (მწარმოებელი შინამეურნეობები) ეკონომიკის ხუთი ინსტიტუციური სექტორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სექტორია. ფერმერული მეურნეობის ცალკეული დარგების მიხედვით კოოპერირებისა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებაში დიდი წვლილის შეტანა შეუძლია ფერმერული მეურნეობების შემდგომ განვითარებას, რისი მონიტორინგიც შესაძლებელია განხორციელდეს ცხოვრების ხარისხის სტატიაში მოტანილი ინოვაციური ინდიკატორებით.

Abstract: As soon as Georgia gained independence, the responsibility for the development of the country's economy was assumed by the central and regional governments. Today, strengthening the role of the regions in the economic development of the country is essential. The regions play one of the leading roles in the many-step system of the country economy, and the provision of the population with agricultural products is particularly important.

In present-day Georgia, the development of agriculture should be prioritized and it should serve as a basis to strengthen economy and equalize the living standards in the country as a result. For this purpose, it is necessary to evaluate the social-economic, scientific, resource and proprietary potential of the regional areas what is impossible without a thorough study of the branches of material production, infrastructure, people's living standards and conditions in the territorial units of Georgia, and various analytical approaches must be used for this purpose. A solid function in the agricultural development is assigned to the development of farming. All in all, the qualitatively new ways and methods of management and regulation of the economy and financial potential at the regional level must be emphasized. Unfortunately, in Georgia, there is a certain collision observed between the wishes of the regions to reach social-economic development and the financial potential made available to them. The financial tax policy in the country is organized with an “upside down” principle. The course realized at the present stage of the social-economic development of Georgia implies the distribution of the managerial functions among the regional formations.

Farming (household production) is one of the most important sectors of five institutional sectors of economy. Further development of farming may contribute much to the cooperation of the individual branches of farming and improvement of the people's living standards. This can be monitored by using the novel indicators given in the article dedicated to the living standards.

საკვანძო სიტყვები: სოფლის მეურნეობა, ცხოვრების დონე, ინოვაციური ინდიკატორები.

Key Words: Agriculture, Life level, innovative indicators.

შესავალი: „ერის ბედი დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორ იკვებება“¹³. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენიდან 28-წლის თავზე ქვეყანა ეკონომიკის და მათ შორის სოფლის მეურნეობის მუდმივი ტრანსფორმაციის რეჟიმში ცხოვრობს. გაჭიანურებულია გარდამავალი პერიოდი, მთავრობის მიერ გატარებული რეფორმების მიუხედავად ქვეყანას უჭირს სოფლის მეურნეობაში ჩამოყალიბებული სისტემური ეკონომიკური კრიზისიდან გამოსვლა. მოსახლეობის კვების პროდუქტებით ძირითადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება უმეტესად ეგზოგენურ ფაქტორებზეა მინდობილი. სასოფლო სამეურნეო პროდუქციის წარმოების მკვეთრმა დაქვეითებამ ქვეყნის მოსახლეობის სასურსათო უსაფრთხოება სერიოზული რისკის ქვეშ დააყენა.

სტატიაში ეროვნული ეკონომიკის უმნიშვნელოვანესი დარგის - სოფლის მეურნეობის და მასთან დაკავშირებული სხვა დარგების განვითარების თავისებურებანი, ტენდენციები და კრიზისის გამომწვევი მიზეზებია წარმოდგენილი.

პირველი წლებიდანვე დაიწყო ეკონომიკის ინტეგრაცია მსოფლიო ეკონომიკურ პროცესებში. საჭირო გახდა საკუთარი ეკონომიკის ჩამოყალიბებისათვის თავისი წილი პასუხისმგებლობა აეღო როგორც ცენტრალურ, ისე რეგიონულ ხელისუფლებას.

---

¹³ Н. Свирейко. Продовольственная безопасность: методы исследования, пути достижения. Белорусский журнал международного права и международных отношений. 2004 – N 4.

ამჟამად, აღებულია კურსი გაიზარდოს რეგიონების როლი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში. ქვეყნის ეკონომიკის მრავალსაფეხურიან სისტემაში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი უკავია რეგიონებს, ხოლო რეგიონებში განსაკუთრებით მოსახლეობის სასოფლო სამეურნეო პროდუქტებით უზრუნველყოფაში დიდი როლის შესრულება შეუძლია ფერმერულ მეურნეობებს. ფერმერული მეურნეობების განვითარების პირობები არაერთგვაროვანია ქვეყნის რეგიონების მიხედვით. ცხოვრების დონისა და მოსახლეობის დასაქმების მხრივ არსახარბიელო მდგომარეობაა ჩამოყალიბებული მაღალმთიან რეგიონებში. ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე მოსახლეობის ფერმერულ მეურნეობათა ბიზნესის განვითარებას მნიშვნელოვანწილად შეუძლია ხელი შეუწყოს მოსახლეობის კვების პროდუქტებზე მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას და კოოპერაციული მოძრაობის გააქტიურებით წარმოების ინტენსიფიკაციის ამაღლებას.

უშუალოდ სოფლის მეურნეობების როლის განხილვამდე ეკონომიკაში, განვიხილოთ ისეთი საერთაშორისო სტანდარტი, როგორცაა ეროვნულ ანგარიშთა სისტემა. მოცემული სისტემის თანახმად საქართველოში ეკონომიკური ოპერაციები ნაწილდება ხუთ ინსტიტუციურ სექტორად: არაფინანსური კორპორაციები და კვაზიკორპორაციები; ფინანსური კორპორაციები და კვაზიკორპორაციები; სახელმწიფო მართვის ორგანოები; შინამეურნეობები და შინამეურნეობების მომსახურე არაკომერციული ორგანიზაციები.

შინამეურნეობების სექტორი მოიცავს რეზიდენტ შინამეურნეობებს. ყველა მათგანი ეას-ში მომხმარებლის სტატუსით განიხილება, მაგრამ ისეთები, რომლებიც მწარმოებლური ფუნქციის მატარებელია და გააჩნია მცირე არაკორპორირებული საწარმოები (სახერხები, წისქვილები და სხვა ტიპის მცირე საწარმოები) გათანაბრებული არიან ფერმერულ მეურნეობებთან. ამდენად მომავალში იქ სადაც შინამეურნეობებზე იქნება საუბარი ვგულისხმობთ ფერმერულ მეურნეობებს. შინამეურნეობა არის ადამიანთა ერთობლიობა, რომელიც ექვემდებარება ერთ სახცოვრებელ ერთეულზე ერთობლივი ცხოვრების საერთო წესებს და დაკავშირებულია საერთო ბიუჯეტით (მისი ნაწილით),

ნათესაური ან/და არანათესაური ურთიერთობებით.¹⁴ შინამეურნეობის უმეტესი ნაწილი საქართველოში დაკავებულია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის წარმოებით, ღვინის და სხვა სახის ალკოჰოლური სასმელების ჩამოსხმით. მესაქონლეობითა და რძის პროდუქტების გადამამუშავებით და ა.შ. ზემოაღნიშნული აქტივობებით უპირველეს ყოვლისა ხდება შინამეურნეობების წევრთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება და ჭარბი პროდუქტების ბაზარზე გაყიდვა.

სტატისტიკური ინფორმაციის ძირითადი წყარო შინამეურნეობების შემოსავლებსა და დანახარჯებზე ასახულია შინამეურნეობების ბიუჯეტებზე განხორციელებული სპეციალურად ორგანიზებული შერჩევითი სტატისტიკური დაკვირვების მასალებში. საქართველოს ტერიტორიის დაახლოებით 16% სოფლის მეურნეობისთვის გამოსადეგია. აგრარული მეურნეობების უმეტესობა მცირე ზომისაა და ისინი ადამიანურ შრომაზეა დამოკიდებული. ამჟამად საქართველოს სოფლის მეურნეობის პროდუქტიულობა საკმაოდ დაბალია. 2014 წლის აღწერის მონაცემებით, საქართველოში აღიწერა 1109 ათასი კერძო შინამეურნეობა. აქედან ქვეყანაში დაფიქსირდა 642.2 ათასი მეურნეობა, მათ შორის 640.0 ათასი - შინამეურნეობა და 2.2 ათასი - იურიდიული პირი. რეგიონების მიხედვით, მეურნეობების ყველაზე მეტი რაოდენობა იმერეთში (19.6%), კახეთსა (15.1%) და სამეგრელო-ზემო სვანეთში (13.3%) დაფიქსირდა. მეურნეობების მთლიანი რაოდენობიდან 574.1 ათასს სარგებლობაში აქვს სასოფლო-სამეურნეო მიწა, ხოლო დანარჩენ 68.1 ათასს - არ აქვს. მეურნეობების უდიდესი ნაწილი მცირემიწიანია. კერძოდ, მეურნეობების სამ მეოთხედზე მეტს (77.1%) სარგებლობაში აქვს 1 ჰა-ზე ნაკლები სასოფლო-სამეურნეო მიწა და მათზე სარგებლობაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო მიწების 21.5% მოდის.

სოფლად არსებული რეალური სიტუაციის გათვალისწინებით და არასახარბიელო მიგრაციული პროცესების გასაუმჯობესებლად საქართველოს ახალმა მთავრობამ ეკონომიკის განვითარების

---

¹⁴ www.geostat.ge

პრიორიტეტულ მიმართულებად მიიჩნია სოფლის მეურნეობისა და შინამეურნეობათა განვითარებისათვის ხელის შეწყობა.

ისევე როგორც მთლიანად ეკონომიკაში, აგრარულ ეკონომიკაშიც ყოველგვარი წარმატება მისი ორი მხარის საწარმოო ძალებისა და წარმოებითი ურთიერთობათა ერთიანობაა, თუმცა სამწუხაროდ, იგი ჩვენთან სწორი მიმართულებით დღემდე არ რეგულირდება. მაგალითად, უცხოეთის ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო წარმოება წარიმართება ფერმერული მეურნეობების განვითარების საფუძველზე და ეფუძნება მსხვილი მეურნეობის უპირატესობის კანონს. სხვაგვარად რომ ითქვას, წვრილი სასოფლო-სამეურნეო საქონელმწარმოებლისაგან არ შეიძლება წარმოების ისეთი ორგანიზაცია, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ბაზრის მოთხოვნების სრულად დაკმაყოფილება. ბაზარზე უნდა არსებობდეს 13 მსხვილი საქონელმწარმოებლები, ისინი კი სრულად უზრუნველყოფენ ბაზარს სასურსათო პროდუქტებით. ამასთან, განვითარებულ ქვეყნებში სასურსათო ბაზარზე საქონელმწარმოებლებს თავისუფალი შესვლა და გასვლა აქვთ გარანტირებული, მოქმედებს კარგად ორგანიზებული მიწის ბაზარი, ფართოდ გავრცელებულია მიწის იჯარა, არსებობს იპოთეკური კრედიტი, ფერმის შესყიდვისთვის ხელშემწყობი პირობები.

ყველაფერი ეს მიანიშნებს, რომ ყველა პირი, რომელსაც სურს დაიწყოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოება და მას წარმოების აწყობისათვის სჭირდება საწარმოო საშუალებები, იმყოფებიან თანაბარ პირობებში. საქართველოში კი, დამწყები მეწარმეებისათვის დღემდე არ არის შექმნილი ის საბაზრო გარემო პირობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ნამდვილი მეწარმეობრივი საქმიანობის დაწყებასა და ბაზარზე თავისუფალ გასვლას.

ამასთან ერთად, გასათვალისწინებელია, ჩვენი წარსული მემკვიდრეობაც, რომ ჩვენ საბჭოთა პერიოდში არ ვიყავით საბოლოო პროდუქციის მწარმოებელი ქვეყანა, რომლის დიდი ნაწილ პროდუქციის ქვეყნის გარეთ გადიოდა და სამაგიეროდ ჩვენთვის საჭირო მზა პროდუქციასთან ერთად, დიდი რაოდენობით დამხმარე მასალები და ნედლეული შემოდებოდა. აქედან გამომდინარე გამოდის, რომ ერთის მხრივ, წარმოება შეზღუდულია, არ არის მისი ზრდის საშუალება ნედლეულისა და სხვა მასალების სიმცირისა და

არსებულზე მაღალი ფასების გამო, ხოლო მეორეს მხრივ, მსოფლიო ბაზარი გაჯერებულია ყველა სახის პროდუქციით და იგი მზად არის დაიკავოს მსოფლიოს ნებისმიერ ქვეყანაში ამა თუ იმ მიზეზით გამოთავისუფლებული ადგილი. შექმნილი მდგომარეობა იწვევს არა მარტო საწარმოების გაჩერებას, არამედ ეფექტური წარმოების გამო, არამედ მათი უცხოურ საწარმოებთან შედარებით ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის ზრდას.

დღეს, როდესაც ქვეყანაში აღებულია კურსი გაიზარდოს რეგიონების როლი და მნიშვნელობა ქვეყნის საერთო და ფინანსურ პოტენციალში, აუცილებელია მეცნიერულად განისაზღვროს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში რეგიონალური წარმონაქმნების ადმინისტრაციის ადგილი და როლი, მოხდეს მოცემული ტერიტორიების სოციალურ-ეკონომიკური, მეცნიერული, რესურსული და ქონებრივი პოტენციალის შეფასება. ეს კი შეუძლებელია ქვეყნის ტერიტორიული ერთეულების მატერიალური წარმოების დარგების, მომსახურების, ინფრასტრუქტურის, მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და პირობების საფუძვლიანი შესწავლისა და შეფასების გარეშე, რისთვისაც გამოყენებული უნდა იქნეს მათი ცვლილებების ანალიზის და შეფასების ტრადიციული და არატრადიციული თეორიულ-მეთოდოლოგიური მიდგომები. მთლიანობაში აქცენტი უნდა გაკეთდეს რეგიონების დონეზე ეკონომიკის და ფინანსური პოტენციალის მართვისა და გაძღოლის თვისებრივად ახალ გზებსა და მეთოდებზე.

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დაჩქარების აუცილებლობამ დღის წესრიგში დააყენა საერთო-სახელმწიფოებრივი და რეგიონალური ინტერესების დაბალანსება. „ჩვენი აზრით, „სახელმწიფო-რეგიონის“ ურთიერთობების სრულყოფის საერთო აუცილებელ პირობად უნდა მივიჩნიოთ მათი კომპლექსურობა. დღევანდელ სიტუაციაში უპირატესობა ენიჭება ქვეყნის ტერიტორიაზე თანამედროვე საბაზრო ურთიერთობების სისტემის ჩამოყალიბებას და ეროვნული მეურნეობის ეფექტიანი

ფუნქციონირების პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური, ორგანიზაციული წანამდღვრების მომზადებას“.¹⁵

საქართველოს ეკონომიკური და პოლიტიკური დამოუკიდებლობის პირველივე წლებიდან არაეფექტური ეკონომიკური გადაწყვეტილებები იქნა მიღებული, რამაც დადი დაასვა როგორც მთელი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას, ისე მისი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას. სხვადასხვა მეცნიერები ეკონომიკური განვითარების ოთხ ეტაპს მიმოიხილავენ. ასე მაგალითად, პროფესორი ნოდარ ჭითანავა 90-იანი წლებიდან პირველ ეტაპს ახასიათებს 1991-1995 წ.წ. პერიოდად, მეორე ეტაპია 1996-2003წ.წ., მესამე 2004-2012 წ.წ. და მეოთხე ეტაპი 2013-დღემდე.¹⁶

ეკონომიკური განვითარების თითოეული ეტაპი გარკვეული სპეციფიკით ხასიათდებოდა. ასე მაგალითად, პირველ ეტაპზე მოხდა ეკონომიკის ცალკეული დარგების მყისიერი განსახელმწიფოებრიობა. არასრულფასოვანი საკანონმდებლო ბაზის და უარყოფითი კრიმინოგენული ვითარების შედეგად პრობლემები შეექმნა ეკონომიკის ხუთივე ინსტიტუციურ სექტორს (არაფინანსური კორპორაციები, ფინანსური კორპორაციები, სახელმწიფო მართვის ორგანოები, შინამეურნეობები და შინამეურნეობების მომსახურე არაკომერციული ორგანიზაციები). შედეგად სახელმწიფო მოიცვა სისტემურმა კრიზისმა და ეკონომიკის განვითარების მოცემულ ეტაპზე ქვეყნის მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ) შედაგინა 1990 წლის დონის მხოლოდ 25 %. დაქვეითება აღინიშნა ეკონომიკის ისეთ დარგებში როგორც არის სამრეწველო პროდუქციის წარმოება, სასოფლო - სამეურნეო პროდუქციის

---

¹⁵ ნ.ჭითანავა. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების თავისებურებანი და ტენდენციები ეკონომიკური გლობალიზაციის კონტექსტში (თვისებრივ-ეკონომიკური მიდგომა),კრ. „საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიმართულებები გარდამავალ პერიოდში“, ბათუმი-თბილისი, ესპსკი, 2001.გვ.16-17.

¹⁶ ნ.ჭითანავა. საქართველოს სოფლის მეურნეობა: ტრანსფორმაცია, პრობლემები პერსპექტივები. გამოცემლობა „ივერიონი“, თბილისი 2015 წ. გვ. 160.

წარმოება, კაპიტალური დაბანდებები, სატრანსპორტო მომსახურება და ა.შ.

ეკონომიკის განვითარების მეორე ეტაპზე აღინიშნა მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) ზრდის რამდენადვე გამოცოცხლება. მიუხედავად ამისა, ეკონომიკის ისეთი დარგები როგორცაა მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა კვლავაც აგრძელებდა წარმოების მოცულობის შემცირებას. მეორე ეტაპზე აღინიშნა საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების რამდენადმე გაუმჯობესება, კერძოდ გაიზარდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტი და შემცირდა მოცემული პროდუქციის იმპორტი. მოხდა მოსახლეობის ცხოვრების დონის პოლარიზაცია, გაიზარდა ჩრდილოვანი ეკონომიკის მასშტაბები.

ეკონომიკური განვითარების მესამე ეტაპზე ქვეყანაში ბრძოლა გამოეცხადა კორუფციას, მოიმატა უცხოურმა ინვესტიციებმა, გამოცოცხლდა უცხოელი ტურისტებით ჩვენი ქვეყნის დაინტერესება, მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფაში აქცენტები გაკეთდა იმპორტირებულ სასურსათო საქონელზე.

ეკონომიკის განვითარების მეოთხე ეტაპზე პრიორიტეტი მიეცა სოფლის მეურნეობის განვითარებას. ამ მიზნით ხორციელდება მრავალი სამთავრობო პროგრამა, თუმცა მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის მაჩვენებლები კვლავაც არასახარბიელოა.

ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლები ზუსტად ვერ ახასიათებენ ქვეყნის მოსახლეობის ცხოვრების დონეს. ცხოვრების დონე გულისხმობს ადამიანების უზრუნველყოფას მატერიალური, სულიერი რესურსებით, სოციალური და საცხოვრებელი პირობებით. იგი დამოკიდებულია მრავალ განსხვავებულ გარემოებაზე: ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, სოციალურ, ისტორიულ, ეროვნულ თავისებურებებზე, ბუნებრივ პირობებზე. მთავარ ფაქტორად შეიძლება ჩაითვალოს ეკონომიკური პირობები, ანუ მოსახლეობის შემოსავლები, დანახარჯები, ინფლაციის ტემპი და ა. შ.

ამდენად ცხოვრების დონის დახასიათებისათვის მთლიან შიდა პროდუქტთან ერთად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საზოგადოებრივი კეთილდღეობის ახალი ინდიკატორების შემოღებას. ეს საკითხი დღის წესრიგში დააყენა 2008 წლის მსოფლიო ფინანსურმა კრიზისმა. აქედან გამომდინარე, ეკონომიკაში ნობელის

პრემიის მფლობელს, კალიფორნიის უნივერსიტეტის პროფესორს ჯოზეფ სტიგლიცის ხელმძღვანელობით შექმნილმა კომისიამ, მსოფლიო მნიშვნელობის მეცნიერების მონაწილეობით კრიზისიდან ერთი წლის თავზე წარმოადგინა მეტად საინტერესო მოხსენება „ეკონომიკური შედეგებისა და სოციალური პროგრესის შეფასება“, რომელიც ცხოვრების ხარისხის ინოვაციურ ინდიკატორებს შეიცავს. მოცემული ინდიკატორები კომპლექსური ხასიათისაა და შედგება როგორც ღირებულებითი, ასევე ისეთი ფაქტორებისაგან, რომლებიც არამონეტარული ხასიათისაა. ჩვენი ქვეყნისათვის განსაკუთრებით საინტერესოა მოქალაქეთა საკუთარი კეთილდღეობის ისეთი ახალი მახასიათებლები, როგორცაა ადამიანთა ცხოვრების კოგნიტური შეფასებები. კერძოდ, დადებითი ემოციები (სიხარული, სიამაყე) და ნეგატიური ემოციები (ავადმყოფობა, წუხილი). ასეთი სახის კვლევებით მოქალაქეებს ეკითხებიან რამდენად კმაყოფილები არიან საკუთარი ცხოვრებით. ყველაზე კარგი ცხოვრების ხარისხი ფასდება 10 ქულით, ხოლო ყველაზე ცუდი 0 ქულით.

ცხოვრების ხარისხის ინოვაციურ ინდიკატორებზე მსჯელობისას ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია რიგი დეფინიციების ჰარმონიზება ქვეყნების მიხედვით. ასე მაგალითად, თუ არ ვიცით რა არის ბედნიერება, რომელზეც ამჟამად მეცნიერებს შორის საკმაოდ ცხარე დისკუსიები მიმდინარეობს მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში, მწელია შევუდგეთ მის სტატისტიკურ დახასიათებას.

ცხოვრების ხარისხი ტევადი ცნებაა და მისი დახასიათება როგორც ქვეყნის, ისე რეგიონის მიხედვით შესაძლებელია ისეთი მნიშვნელოვანი ინდიკატორების საშუალებით, როგორცაა: *ჯამრთელობის მდგომარეობა; განათლების მდგომარეობა; საბინაო და სხვა საყოფაცხოვრებო პირობები; ფინანსური პრობლემები; შრომის პირობები და სტაბილური სამუშაო; ქვეყნის პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობა; ეკონომიკური უსაფრთხოება; ფიზიკური უსაფრთხოება; ურთიერთდამოკიდებულება მეგობრებთან, კოლეგებთან, მეზობლებთან, ნათესავებთან.*

ცხოვრების ხარისხის ჩამოთვლილი დეტერმინანტები ძალიან აქტუალურია და მნიშვნელოვანია არა მარტო ქვეყნებს შორის

შესადარისობის ანალიზისათვის, არამედ ჩვენი ქვეყნის სამომავლო განვითარების პროგრამის შემუშავებისათვის.

საქართველოში მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება, ერთ-ერთ ძირითად პრობლემად რჩება.

ქვეყნის კომპლექსური განვითარების პრობლემების გადაწყვეტის საკითხებზე მსჯელობისას ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრობლემად მიგვაჩნია საქართველოს რეგიონების მიხედვით დაიწყოს ახალი ინოვაციური ინდიკატორების შემუშავება და დანერგვა, რაც ეფექტურს გახდის რეგიონის დონეზე განსახორციელებელ მმართველობითი ხასიათის გადაწყვეტილებებს. ასეთი მაჩვენებლებია:

- 1. რეგიონის საერთო ეკონომიკური და ფინანსური მაჩვენებლები:**
  - 1.1 მთლიანი რეგიონალური პროდუქტი მოსახლეობის ერთ სულზე;
  - 1.2 მთლიანი რეგიონალური პროდუქტის დარგობრივი სტრუქტურა;
  - 1.3 მთლიანი რეგიონალური პროდუქტის ზრდის ტემპი;
  - 1.4 სამომხმარებლო ფასების ინდექსი პროცენტობით;
  - 1.5 მწარმოებელთა ფასების ინდექსი პროცენტობით;
  - 1.6 რეგიონში განხორციელებული ინვესტიციების ღირებულება;
  - 1.7 ცენტრალური და ტერიტორიული ერთეულები შემოსავლები და ხარჯები;
  - 1.8 არაფინანსური კორპორაციების ფულადი სახსრები;
  - 1.9 ფინანსური კორპორაციების ფულადი სახსრები;
  - 1.10 საოჯახო მეურნეობების ფულადი სახსრები;
  - 1.11 არასამთავრობო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციების ფინანსური სახსრები.
- 2. ეკონომიკური კეთილდღეობის დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:**
  - 2.1 კვებით კმაყოფილების დონე;
  - 2.2 კომფორტული საცხოვრისის კმაყოფილების დონე;
  - 2.3 გზების მდგომარეობის კმაყოფილების დონე;
  - 2.4 სოფლის/ქალაქის კეთილმოწყობის კმაყოფილების დონე;
- 3. ცხოვრების პირობების დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:**
  - 3.1 მოსახლეობის ჯამრთელობის მდგომარეობის კმაყოფილების დონე;
  - 3.2 მოსახლეობის მთლიანობაში ცხოვრებით კმაყოფილების დონე;
  - 3.3 საზოგადოებაში მდგომარეობის კმაყოფილების დონე;
  - 3.4 მოსახლეობის თვითრეალიზების კმაყოფილების დონე;
  - 3.5 სამსახურით კმაყოფილების დონე;
  - 3.6 თავისუფალი დროის გატარების კმაყოფილების დონე;
  - 3.7 დასვენების კმაყოფილების დონე;

4. ცხოვრების უზრუნველყოფის შესაძლებლობის დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

- 4.1 შემოსავლებით კმაყოფილების დონე;
- 4.2 ოჯახების მატერიალური მდგომარეობით კმაყოფილების დონე;

5. სოციალური სფეროს განვითარების დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

- 5.1 საშუალო სასკოლო განათლებით კმაყოფილების დონე;
- 5.2 სკოლამდელი განათლებით კმაყოფილების დონე;
- 5.3 დამატებითი განათლებით კმაყოფილების დონე;
- 5.4 ჯანდაცვის ორგანიზაციების მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.5 საზოგადოებრივი ტრანსპორტის მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.6 საზოგადოებრივი კვების ორგანიზაციების მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.7 ბანკების მუშაობით კმაყოფილების დონე;
- 5.8 მაღაზიებში მომსახურების კმაყოფილების დონე;
- 5.9 მომსახურების სფეროს საწარმოების (ქიმიკა, ავტოსერვისი, სილამაზის სალონი, ფიტნეს-ცენტრების და სხვა.) კმაყოფილების დონე;
- 5.10 კულტურის სფეროს (თეატრები, მუზეუმები, ბიბლიოთეკები) ორგანიზაციების მომსახურების კმაყოფილების დონე;

6. მოსახლეობის სიცოცხლის უსაფრთხოების დაკმაყოფილების მაჩვენებლები:

- 6.1 მოსახლეობის უსაფრთხოების დაკმაყოფილების დონე;
- 6.2 მოსახლეობაში კრიმინალური შემთხვევების გავრცელების დონე;
- 6.3 გარემოს მდგომარეობით კმაყოფილების დონე.

ჩამოთვლილი სოციალურ-ეკონომიკური ინდიკატორების ანალიზი (ნორმატიული და ფაქტობრივი მაჩვენებლების განხილვა) საშუალებას მოგვცემს რეგიონის დონეზე დავამუშაოთ მისი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, შესაბამისი მმართველობითი ხასიათის გადაწყვეტილებების მიღებისათვის. ამასთან, შესაბამის ინფორმაციებზე დროითი მწკრივების ანალიზისას და შესაბამისი პროგნოზული მაჩვენებლების გაანგარიშებისას მხედველობაში უნდა გავითვალისწინოთ მწკრივების აგების ერთნაირი დროითი პერიოდიზაციის პრინციპის დაცვის აუცილებლობა.

დასკვნები: საქართველოს უდიდესი აგრარული პოტენციალის მიუხედავად, მისი სათანადოდ გამოყენება ვერ ხერხდება. მიუხედავად მრავალწლიანი ჩავარდნისა, ბოლო წლებში სოფლის მეურნეობაში დადებითი ძვრები შეინიშნება: იმატებს ერთწლიანი კულტურების ნათესი ფართობები, პირუტყვის სულადობა, რძისა და კვერცხის წარმოება, რაც სახელმწიფოს მხრიდან აღნიშნული დარგებისთვის განხორციელებული ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგია.

ზოგადად იმისთვის, რომ მოხდეს სასურსათო საქონელზე ფასების კლება, საჭირო ხდება ადგილობრივი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების განვითარება. თავისთავად, აღნიშნულ პროდუქტს უფრო დაბალი თვითღირებულება ექნება იმპორტულთან შედარებით, თუმცა ამ შემთხვევაშიც საჭირო გახდება მთავრობის ჩარევა, რომ რიგი საშუალებებით უზრუნველყოს ადგილობრივი სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დაბალი თვითღირებულება.

ასევე შესაძლებელი ხდება აღნიშნულ დარგში დასაქმებული ადამიანებისთვის ბანკების მიერ დაბალპროცენტიანი სესხების შეთავაზება, რაც მათთვის ერთგვარი სტიმული იქნება, რომ უფრო მეტი პროდუქცია აწარმოონ, მეტი ადამიანი დაასაქმონ და შესაბამისად შემოსავალიც გაზარდონ.

ზემოდ აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენი ქვეყნის მდიდარი ბუნებრივი რესურსების რაციონალურად გამოყენება სიღარბეს შეამცირებს და ეკონომიკას გაამყარებს.

განხილულ საკითხებზე დაყრდნობით, შეიძლება ითქვას, რომ სახელმწიფომ კიდევ უფრო მეტი ყურადღება უნდა გაამახვილოს სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე. საკმაოდ შთამბეჭდავი ბუნებრივი რესურსების ფონზე უცნაურია ის ფაქტი, რომ სოფლის მეურნეობის მრავალი სახის პროდუქცია საქართველოში უცხო ქვეყნებიდან შემოდის.

თავისთავად, ეს ბევრად ძვირი ჯდება და ისედაც ღარიბ მოსახლეობას კიდევ უფრო ბევრ სირთულეს უქმნის. რაციონალური იქნება, თუ ქვეყანაში სოფლის მეურნეობას მეტი ყურადღება მიექცევა, რადგან მოცემული დარგის განვითარება შექმნის ბევრ სამუშაო ადგილს. გახდება შესაძლებელი დიდი რაოდენობის

პროდუქციის არა მხოლოდ ადგილობრივ ბაზარზე მოხმარების, არამედ ექსპორტზე გატანისაც. აღნიშნული ფაქტორები საქართველოს ეკონომიკაზე დადებითად იმოქმედებან და გარდა ამისა, ღარიბი ადამიანების რაოდენობაც მნიშვნელოვნად შემცირდება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჭითანავა ნ., საქართველოს სოფლის მეურნეობა: ტრანსფორმაცია, პრობლემები პერსპექტივები. გამომცემლობა „ივერიონი“, თბილისი 2015
2. ბიწაძე ჯ. მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ზოგიერთი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლის ურთიერთკავშირის შესახებ. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია. “გლობალური კრიზისი და საქართველოს ეკონომიკა”. თბ, 2009. გვ. 31
3. მეტრეველი შ., კბილაზე დ. სურსათის წარმოებისა და მოხმარების ისტორიულ-სტატისტიკური ასპექტები საქართველოში. გურამ თავართქილამის სასწავლო უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომათა კრებული. N 7 გამომცემლობა: “უნივერსალი“ თბილისი - 2017 წ. გვ. 117-127.
4. მეტრეველი შ. შინამეურნეობის ინსტიტუციური სექტორის როლი ქვეყნის ეკონომიკისა და მოსახლეობის ცხოვრების დონისა და ხარისხის ამაღლებაში. INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE INTEGRATION OF BUSINESS STRUCTURES: STRATEGIES AND TECHNOLOGIES . Tbilisi – Odessa. 2017. გვ. 103-107.
5. ჭითანავა ნ., საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის ფორმირების თავისებურებანი და ტენდენციები ეკონომიკური გლობალიზაციის კონტექსტში (თვისებრივ-ეკონომიკური მიდგომა), კრ. „საქართველოს რეგიონების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების მიმართულებები გარდამავალ პერიოდში“, ბათუმი-თბილისი, ესკსკი, 2001